

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Балабақша - тәрбие мен білімнің баспалдағы

ЖАРИЯЛАНДЫ 05.12.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР bilimger, ата-ана серіктестігі, балабақша, ерте даму, инклюзия, мектепке дейінгі тәрбие, мемлекеттік стандарт, педагог құзыреттілігі, сапа мәдениеті, үлгілік бағдарлама	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/185557/
--------------------------	--	--

Медетова Жазира Балгабаевна

Түркістан облысы Келес ауданы «Ақнұр» бөбекжай балабақшасының тәрбиешісі

АННОТАЦИЯ

Мақалада балабақшаның тұлға қалыптастырудағы, әлеуметтік теңдікті қамтамасыз етудегі және мектепке дайындық сапасын арттырудағы шешуші рөлі ғылыми тұрғыдан талданады. Қазақстандағы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың нормативтік-құқықтық негіздері, мазмұндық бағыттары, педагог кәсібилігі, отбасы мен қоғам серіктестігі, инклюзивті тәжірибе және сапаны бағалау мәдениеті жүйелі қарастырылады. Авторлық пайымдауларда балабақша «тәрбие мен білімнің баспалдағы» ретінде тек дайындық алаңы емес, баланың өмірлік дағдылары, құндылықтық бағдарлары және әлеуметтену тәжірибесі қалыптасатын дербес мәдени-әлеуметтік институт екені дәлелденеді. Зерттеу логикасы халықаралық ерте жастан дамыту тұжырымдамаларымен салыстыра отырып, отандық тәжірибені жетілдірудің нақты бағыттарын саралауға мүмкіндік береді. Қазақстандағы мемлекеттік стандарт пен үлгілік бағдарламалардың идеялық өзегі баланың жан-жақты дамуына, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды кіріктіруге бағдарланғаны көрсетіледі.

Кілт сөздер

мектепке дейінгі тәрбие, ерте даму, балабақша, мемлекеттік стандарт, үлгілік бағдарлама, педагог құзыреттілігі, ата-ана серіктестігі, инклюзия, сапа мәдениеті.

КІРІСПЕ

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, цифрлық мәдениеттің күшеюі

және еңбек нарығының жаңа талаптары тұлғаның іргелі қасиеттерін ерте жастан қалыптастыру мәселесін өзекті етіп отыр. Осы тұрғыдан алғанда балабақша – баланың табиғи әлеуетін ашып, әлеуметтік тәжірибесін кеңейтетін, ұлттық-мәдени кодын жаңғыртатын және болашақ оқу-еңбек траекториясына алғашқы бағыт беретін басты институт. Қазақстандағы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі заңнамалық тұрғыдан «Білім туралы» заңмен, сондай-ақ мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттармен және үлгілік оқу бағдарламаларымен реттеледі. Бұл құжаттар мектепке дейінгі кезеңнің мазмұнын нәтижеге бағдарлау, баланың жас және жеке ерекшелігін ескеру, даму бағыттарының тұтастығын сақтау қағидаларын бекітеді.

Балабақша феноменін тек «мектеп алды даярлық» түсінігімен шектеу ғылыми да, практикалық тұрғыдан да тар түсінік болар еді. Өйткені ерте жастағы қарым-қатынас мәдениеті, эмоциялық интеллект, өзін-өзі реттеу, тілдік және қимыл-қозғалыс дағдылары дамымайынша, кейінгі сатылардағы академиялық жетістік тұрақты негізге ие болмайды. Халықаралық ұйымдардың есептерінде де ерте балалық шақтағы сапалы тәрбиелеу мен оқыту адамның өмір бойғы игіліктеріне ықпал ететінін, теңсіздікті азайтуға мүмкіндік беретінін тұрақты түрде атап көрсетеді.

БАЛАБАҚШАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ЖӘНЕ ДАМУШЫЛЫҚ МИССИЯСЫ

Балабақша – баланың алғашқы қоғамдық ортасы; мұнда ол отбасы кеңістігінен кеңірек әлеуметтік жүйеге қадам басады, түрлі рөлдер мен қарым-қатынас үлгілерін тәжірибеден өткізеді. Бұл кезеңде қалыптасқан эмоционалдық қауіпсіздік сезімі, өзін-өзі бағалау және өзгені қабылдау мәдениеті баланың кейінгі өміріндегі әлеуметтік тұрақтылықтың алғышартына айналады. Сондықтан балабақшаның миссиясын тек ерте сауат ашу немесе санау дағдыларын үйретумен шектеу ғылыми негіздерге қайшы келеді; ол ең әуелі тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін мәдени-әлеуметтік институт ретінде қарастырылуы тиіс. Қазақстандағы мемлекеттік стандартта баланың дамуы физикалық, коммуникативтік, танымдық және зияткерлік, әлеуметтік-эмоциялық бағыттарда тұтас ұйымдастырылуы керектігі көрсетіледі, бұл балабақшаның «тәрбие мен білімнің баспалдағы» ретіндегі әмбебап функциясын дәлелдейді.

Қазақ педагогикалық ойы да мектепке дейінгі кезеңді ұлттық рух пен адамгершілік іргетасын қалау уақыты ретінде бағалаған. Бала дүниетанымына халықтың тілдік қоры, әдет-ғұрып және ойын мәдениеті арқылы сіңетін құндылықтар оның мәдени сәйкестігін нығайтып, ашық әрі толерантты тұлға қалыптастыруға қызмет етеді. Осы ойды қазіргі бағдарламалық құжаттар да қолдап, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды ерте жастан кіріктіруді басымдық ретінде ұсынады.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРДІҢ ЖҮЙЕЛІЛІГІ ЖӘНЕ ЖАҢҒЫРУ ҮРДІСІ

Қазақстанның мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі көпдеңгейлі нормативтік кеңістікке сүйенеді. «Білім туралы» заң мектепке дейінгі тәрбиенің маңызын заңнамалық деңгейде бекітсе, мемлекеттік жалпыға міндетті стандарт осы саланың мақсаттарын, мазмұндық бағдарларын және күтілетін нәтижелерін айқындайды. 2022 жылғы жаңартылған мемлекеттік стандарт баланың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескеруге, білім мазмұнын нәтижеге бағдарлауға, ұлттық құндылықтар мен заманауи даму талаптарын үйлестіруге ерекше мән береді.

Осы стандарт негізінде әзірленген үлгілік оқу бағдарламалары мен әдістемелік нұсқаулықтар балабақша тәжірибесіне нақты педагогикалық тетіктер ұсынады. Балаларды ерте дамыту институтының 2022 жылғы үлгілік бағдарламаға арналған нұсқаулығы тәрбиешінің күн тәртібін жоспарлауынан бастап, заттық-дамытушы ортаны ұйымдастыруға дейінгі практикалық қадамдарды жүйелейді. Ал 2025–2026 оқу жылына арналған әдістемелік нұсқау хат саладағы жаңартылған ұйымдастырушылық талаптарды, құжаттандыру және педагогикалық процесті жүргізу логикасын нақтылайды. Мұндай құжаттардың үздіксіз жаңартылып отыруы мектепке дейінгі білім беру жүйесінің қоғам сұранысына бейімделіп отырғанын көрсетеді.

Сонымен бірге Үкімет деңгейінде қабылданған мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі саланың ұзақ мерзімді стратегиялық бағытын белгілейді. Бұл модель қолжетімділік, сапа, кадр әлеуеті, инфрақұрылым және басқару мәдениетін бір кешен ретінде қарастырып, балабақшаның қоғамдағы жүйелік рөлін күшейтеді.

МАЗМҰНДЫҚ БАСЫМДЫҚТАР: ОЙЫН, ТІЛ, ТАНЫМ ЖӘНЕ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ ТӘРБИЕ

Мектепке дейінгі тәрбиенің ғылыми негізі баланың табиғи даму логикасын бұзбай, оны басшылыққа ала отырып ұйымдастырылған педагогикалық процесте жатыр. Үлгілік оқу бағдарламалары мен стандарттарда ойын жетекші әрекет ретінде айқындалады; бұл – баланың әлемді тануы, әлеуметтік ережелерді меңгеруі, тілдік және қиялдық ресурстарын дамытуы үшін ең тиімді орта. Ойын арқылы ұйымдастырылған тапсырмалар баланы «оқушы» рөліне күшпен енгізбей, оның даму қарқынын табиғи жолмен қолдайды.

Тіл дамыту – балабақшадағы негізгі стратегиялық бағыттардың бірі. Коммуникативтік құзырет мектепте оқу дағдыларының ғана емес, тұлғалық өзіндік айқындалудың да өзегі болғандықтан, тілдік орта сапасы тәрбие жұмысының негізгі индикаторына айналады. Қазақ тіліндегі этномәдени мәтіндер, ертегілер, халық ойындары мен әндер

баланың сөздік қорын байытып қана қоймай, ұлттық сәйкестікті бекітетін тәрбиелік құрал қызметін атқарады. Bilimgier.kz алаңындағы мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды кіріктіру туралы материалдар да бұл тәсілдің әдістемелік әлеуетін көрсетеді.

Танымдық және зияткерлік дағдылардың дамуы баланың зерттеушілік қызығушылығын қолдаумен тікелей байланысты. Қазіргі әдістемелік ұсынымдар балалардың табиғатты бақылау, құрастыру, қарапайым тәжірибе жасау, сұрақ қою мәдениетін дамытуға бағытталған орта құруды маңызды деп санайды. Бұл – кейінгі STEM бағдарланған білім беру трендтерімен де үйлесетін, бірақ мектепке дейінгі жаста жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылатын бағыт.

ТӘРБИЕШІ ТҰЛҒАСЫ ЖӘНЕ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК АРХИТЕКТУРАСЫ

Балабақша сапасының түпкі көрсеткіші – педагогтің кәсіби мәдениеті. Ерте жастағы балаға әсер ететін әрбір сөз, интонация, эмоциялық жауап және ұйымдастырылған әрекет ұзақ мерзімді тәрбиелік із қалдырады. Сондықтан қазіргі қазақстандық стандарттар мен әдістемелік құжаттар тәрбиешінің жоспарлау, бақылау-бағалау, ата-анамен байланыс және дамытушы орта құру құзыреттерін жүйелі түрде талап етеді.

Халықаралық зерттеулер де мектепке дейінгі білім беру сапасын арттырудағы негізгі фактор ретінде «процесс сапасын», яғни педагог пен бала арасындағы мәнді өзара әрекетті атайды. OECD-тің соңғы аналитикалық еңбектерінде балалармен диалог жүргізу, эмоционалдық қолдау, қауіпсіз әрі ынталандырушы оқу ортасын қалыптастыру жоғары нәтижелердің басты кепілі ретінде сипатталады. Бұл тұжырымдар қазақстандық практикаға да маңызды бағдар береді: тәрбиешінің кәсіби дамуы тек пәндік әдістеме емес, тұлғааралық коммуникация мәдениеті мен рефлексиялық қабілетті де қамтуы тиіс. Осы тұрғыдан педагогтердің біліктілігін арттыру жүйесі ғылыми-әдістемелік институттармен, жоғары оқу орындарымен және кәсіби қауымдастықтармен сабақтастықта дамыған жағдайда ғана балабақша «білім баспалдағы» ретіндегі функциясын толық орындайды. Тәрбиеші – стандартты орындаушы ғана емес, баланың даралығын танып, оған тұлғалық маршрут құра алатын кәсіби медиатор.

ОТБАСЫ, ҚАУЫМДАСТЫҚ ЖӘНЕ ҚОЛЖЕТІМДІЛІКТІ КЕҢЕЙТУДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТЕТІКТЕРІ

Баланың даму кеңістігі балабақша қабырғасымен шектелмейді; оның негізгі экожүйесі – отбасы. Сол себепті мектепке дейінгі тәрбиенің табыстылығы ата-анамен кәсіби әрі мәдени тұрғыдан сауатты серіктестік орнатуға тәуелді. Балаларды ерте дамыту институтының қамтылмаған балалардың ата-аналарымен жұмыс жөніндегі

консультациялық пункттерге арналған нұсқаулығы бұл бағытты жүйелендірудің нақты тетіктерін көрсетеді: ата-аналық құзыреттілік, үйдегі дамытушы орта, баланың әлеуметтік-эмоциялық қажеттіліктерін түсіну сияқты мәселелерді тұрақты қолдау механизмдерін ұсынады.

Қазақстандағы қолжетімділік саясаты да мектепке дейінгі саланың әлеуметтік маңызын дәлелдейді. Мемлекеттік модель мен ақпараттық ресурстарда мектепке дейінгі ұйымдардың түрлі меншік нысандарында жұмыс істеуі, баланың дамуына қажетті жағдай жасау және мектепке дайындықтың сапалы ұйымдастырылуы басты міндет ретінде белгіленеді. Бұл үрдіс әлеуметтік әділеттілік қағидатына сәйкес келеді, өйткені балабақшаға қолжетімділік – кейінгі білім сатыларындағы мүмкіндіктер теңдігінің бастауы.

Халықаралық ұйымдар да ата-ана мен қауымдастыққа негізделген интеграцияланған ерте даму экожүйесін тиімді модель ретінде ұсынады. UNICEF-тің 2024 жылғы жаһандық баяндамасы білім, денсаулық, қорғаныс және әлеуметтік қолдау элементтері біріктірілген жағдайда ғана ерте балалық шақ сапасы тұрақты жақсаратынын атап көрсетеді. Бұл Қазақстан үшін де, әсіресе ауылдық және әлеуметтік осал аймақтарда, кешенді қолдау бағдарламаларын күшейту қажеттігін білдіреді.

ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА ЖӘНЕ САПАНЫ БАҒАЛАУ МӘДЕНИЕТІ

Балабақша – қоғамның гуманистік деңгейін көрсететін айна. Инклюзивті тәрбие қағидаттары мектепке дейінгі кезеңде іске асқанда ғана бала әртүрлілікті табиғи әлеуметтік норма ретінде қабылдайды. Қазақстандық стандарт пен әдістемелік құжаттар балалардың жеке ерекшеліктерін ескеруді, дамытушы ортаны бейімдеуді және педагогикалық қолдауды дараландыруды негізгі талаптардың бірі ретінде бекітеді. Бұл талаптар инклюзияны тек арнайы топтармен шектеуге емес, жалпы ұйым мәдениетіне айналдыруға жол ашады.

Сапаны бағалау мәдениеті де жаңа деңгейге көтерілуі тиіс. Мектепке дейінгі салада «сапа» көбіне ғимарат, жабдық немесе құжаттық көрсеткіштермен өлшеніп келгені белгілі. Бірақ халықаралық тәжірибе сапаның өзегін педагогикалық өзара әрекет, баланың әл-ауқаты және дамудың нақты ілгерілеуі құрайтынын көрсетеді. OECD құжаттарында процесс сапасын өлшеу құралдарын жетілдіру, педагогтің кәсіби рефлексиясын қолдау және балалардың оқу-тәрбие тәжірибесін жүйелі бақылау ұсынылады.

Қазақстан жағдайында бұл бағыттарды іске асыру үшін әдістемелік нұсқау хаттардағы жоспарлау, бақылау және құжаттандыру талаптарын формальді есеп үшін емес, педагогикалық сапаны арттыру құралы ретінде ұғыну маңызды. Сонда ғана балабақша «тәрбие мен білімнің баспалдағы» ретіндегі мәнін сақтап, мектеп пен

қоғамға дайын, эмоционалды орнықты, мәдени сәйкестігі берік ұрпақ тәрбиелеуге қызмет етеді.

Қорытынды

Балабақша – тұлғаның өмірлік траекториясын бастап беретін, тәрбиелік және білімдік тәжірибені табиғи даму логикасымен ұштастыратын бірегей әлеуметтік институт. Ол мектепке даярлықтың механикалық кезеңі емес, баланың мәдени, тілдік, эмоционалды, когнитивтік және әлеуметтік әлеуеті үйлесімді қалыптасатын дербес білім кеңістігі. Қазақстандағы мемлекеттік стандарт, үлгілік оқу бағдарламалары және даму моделі баланың жан-жақты дамуына бағытталған жүйелі көзқарасты бекітіп отыр; ал әдістемелік нұсқаулықтар мен жыл сайынғы нұсқау хаттар бұл қағидаларды практикаға енгізудің нақты тетіктерін көрсетеді.

Халықаралық тәжірибемен салыстыру Қазақстан үшін бірнеше стратегиялық бағдарды айқындайды: процесс сапасын күшейту, тәрбиеші кәсібилігін жаңа деңгейде қолдау, ата-анамен серіктестікті институционалдандыру, қамтылмаған балаларға арналған әлеуметтік тетіктерді кеңейту және инклюзивті мәдениетті ұйымдық құндылыққа айналдыру.

Осы міндеттер жүйелі іске асқанда балабақша қоғамның зияткерлік, мәдени және адамгершілік капиталының негізгі қайнар көзіне айналып, тәрбиенің де, білімнің де шынайы «баспалдағы» ретінде өз миссиясын толық атқарады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. *Bilimger.kz. Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды мақсатты және жүйелі насихаттау туралы материал. <https://bilimger.kz/183575/bilimger.kz>*
2. *Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың және өзге деңгейлердің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы (2022 ж. 3 тамыз, №348 бұйрық). <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> Adilet*
3. *Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы (2016 ж., жаңартылған нұсқаларымен). <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014235> Adilet*
4. *Қазақстан Республикасы Үкіметі. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделін бекіту туралы (2021 ж. 15 наурыз, №137 қаулы). https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2024/04/vk4_kz.pdf irrd.kz*
5. *Балаларды ерте дамыту институты. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына нұсқаулық (2022). https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2022/12/rukovodstvo_kz_131222.pdf irrd.kz*

6. Балаларды ерте дамыту институты. 2025–2026 оқу жылында мектепке дейінгі ұйымдар мен мектепалды сыныптарда тәрбиелеу-білім беру процесін ұйымдастыру туралы әдістемелік нұсқау хат (2025).
<https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2025/08/d-k25.pdf> irrd.kz
7. Қазақстан Республикасының электрондық үкіметі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны мен мақсаттары туралы ақпарат.
<https://egov.kz/cms/kk/articles/preschool> eGov
8. Балаларды ерте дамыту институты. Мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтылмаған балалардың ата-аналарымен жұмысты ұйымдастыру бойынша консультациялық пункттерге арналған нұсқаулықтар (2024).
https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/2024/11_2k.pdf
irrd.kz
9. UNICEF. *Global Report on Early Childhood Care and Education: A Right, a Strong Foundation* (2024).
<https://www.unicef.org/reports/global-report-early-childhood-care-and-education-right-strong-foundation> ЮНИСЕФ
10. OECD. *Strong Early Childhood Education and Care Systems for the Future* (2025).
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/03/strong-early-childhood-education-and-care-systems-for-the-future_ef8d8b2b/67d0a97f-en.pdf
OECD

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.